

S tem predgovorom pošiljam knjižico v slovenski svet z uljudno prošnjo, naj čast. čitatelji prizanesljivo popravijo pomote, ki so se morda v knjigo vrinile, ter pomislijo, da je bilo pisatelju tudi pri tej knjižici treba ledino orati. *)

V Krškem v 1. dan decembra 1886. l.

Ivan Lapajne.

U v o d.

Pedagogija je znanost, ki govori o vzgoji ali vzreji človeški. Zgodovina pedagogije pa pripoveduje, kako se je človeštvo v preteklih časih vzrejevalo in kako so se odličnejši možje in države pečale z znanostjo o človeški vzgoji.

Zgodovina pedagogije je prav za prav le del obče zgodovine, osobito le del kulturne zgodovine. Zato pa nimajo nikakoršne zgodovine te vrste tisti národi, kateri v obči in kulturni zgodovini nobenega mesta nimajo. Kakor se pri kulturni zgodovini obravnavajo običaji, umetnosti, zakoni, vera národov, tako vidimo, da so ti faktorji vplivali tudi na njih vzgojne razmere. Ker se politična, kulturna in pedagogijska zgodovina mej seboj ujemajo in druga drugo popolnuje, zato kaže, da se držimo tudi v zgodovini pedagogije običajne razdelitve v stari, srednji in novi vek. Zgodovine pedagogije ne kaže preveč razširiti. Če se že pri obči zgodovini manj kulturni národi le malo in na kratko oménjajo, temveč moramo take národe pri tej povestnici čisto opustiti. V starem veku pečali se bodemo torej samo s klasičnima národoma, z grškim in rimskim, ter edino še z judovskim ljudstvom kot predhodnikom krščanstva. V srednjem in novem veku se moramo sevéda baviti le s krščanskimi národi in z njihovo vzgojo.

(Dalje prih.)

Knjiga Slovenska

v XIX. veku.

„Dasi slaba ter iz pervega še bolj toga in nevkretna — jela se je kmalu veselejše gibati in sukati, po raznovertnih cvetlicah in drevesih pridno nabirati, satovje delati ter ga polniti s sladko sterdjo (Večern. 19.).“

Slovenska Bčela. Drugi tečaj 1851; prvi svezek šteje v 8° str. 192; drugi ravno toliko. Živili Slovenci! kliče A. Janežič koj v prvem listu; ker je za „Slov. Matico“ po nasvetu rodoljuba J. Š. v lanskih Novicah nas Slovencev še premalo, naj se ustanovi društvo za izdavanje dobrih slovenskih knjig, ktereга namen naj bo: prosto ljudstvo izobraževati, domače slovstvo povzdigati, pisatelje podpirati ter jih k novim činom spodbujati. Živili Slovenci! Živilo društvo za izdavanje dobrih slovenskih knjig (Slov. Bč. str. 3)! — Kedar je Janežič zarad preskušnje za višo realko nekaj mesecev bival na Dunaju, učila sta v latinskih šolah slovenščino bogoslovca Sumper in Ferčnik ter vredovala Bčelo z Andr. Einšpielerjem. — V povabilu na naročbo konec leta piše: „V sladkej nadi, tudi zanaprej med častitimi rodoljubi blagovolne podpore in pripomoči najti, nastopi slovenska bčela z novim letom svoj tretji tečaj. . . Da leposlovnim in drugim znanstvenim sestavkom več prostora prihranimo, zraven pa tudi željam mnogih rodoljubov vstrežemo, bomo bčelo vsak teden izdajali in vse šolske sestavke iz taiste izločili. . . Ker je vendar šola podlaga vse ljudske sreče in omike, toraj naj imenitnejša reč, ki vso našo skerb zasluži, bomo taiste v posebnem listu: Šol-

*) Ta spis se bode ponatisnil; ponatisnjena knjiga bode stala 70 kr. Kdor se jo misli naročiti, naj izvoli to kmalu storiti, ker bodem založil kaj malo iztisov.

ski prijatelj imenovanem natiskovati dali. . . Vredoval ga bode A. Einšpieler itd. Vse na čast domovini!“

Slovenska Bčela. Tretji tečaj 1852 str. 432. Pričenja se s povabilom k društvu sv. Mohora, sklepa v št. 49 s povabilom na naročbo Slovenske Bčele na pr.: „Ravno bo tretje leto minulo, kar je naša Bčelica prvič svoje perutničice poskusila in brenčljaje slovenske gorice in doline oblétati jela. Če je ravno letos nekaj časa hirala in pešala, ker je jej potrebne hrane in podpore pomanjkovalo, bo vendar v novem letu z novo močjo svojo pot sopet nastopila. . . Donašala bode. . . Jezik bo popolnoma slovenski in lahkorazumljiv z oblikami deržavnega zakonika. . . Skerbno bo vse izodločeno, kar bi proti npravnosti merilo, da se bo Bčela tudi vsakemu otroku v roke podati zamogla itd. Bratjel sezimo si v roke; gre za povzdigo našega domačega slovstva. Z Bogom.“ Anton Janežič, vrednik in izdatelj.

Slovenska Bčela. Četerti tečaj 1853 šteje vže le str. 216, kajti v št. 27 dne 7. julija pravi A. Janežič v Oglasu: Tretje leto je ravno minulo, kar smo jeli „slovensko Bčelo“ med ljube Slovence pošiljati in še bi bili to radi storili, če bi se nam pri daljem izdavanji preveč zgube bati ne bilo. Zakaj s prineski dosedajnih gg. naročnikov za drugo polletje bi bilo komej polovica tiskarnih potroškov poplačana. Smo torej prisiljeni dalje izdavanje Bčele ustaviti itd. — Tako je zaspala Bčela, ktera je o novem letu (1853 št. 1.) spreljubo popevala:

1. Bog vas živi, cvetke moje
Vsih dolinic in gorá!
Tukaj zdaj vošila svoje
Vam prinesem iz sercá.	3. Nabirala in hranila
Vse sladčice skerbno bom,
Kar medú bom le dobila,
Bo za Slave mili dom.
2. Po širokem se množite,
Razcvetite svoj obraz,
Neprenehoma kalite,
In bodite Slave krasí!	4. Bog, ki vladaš moč viharja,
Varuj naših rožic cvet;
Naj nam sije upna zarja,
Blagoslovi Slave svet!!

Kot učitelj slovenščine je vzbujal Janežič vzlásti učence svoje k marljivemu branju slovanskih knjig. Že leta 1849 je vstanovil za nje bralno društvo. Kakor v Ljubljani na gimnaziji in v Alojznici pa v Celju — tako so tudi v Celovcu dijaki si osnovali sami svoje slovenske liste (Slavija, Daničica), iz katerih je tu in tam kaj ponatisnil v Bčeli. L. 1851 dne 1. nov. na pr. piše: „Kakor predlanskem in lani so jeli dijaki na višjej gimnaziji tudi létas svoj vadben list „Slavijo“, vsakokrat na pol drugej poli, spisovati. Od dneva do dneva nam lépših reči donaša. Pa tudi učenci spodnje gimnazije ne zao-stajajo. Ravno kar bojo osnovali svoj lasten list „Deničico“. . . Dijaška knjižnica raste od dneva do dneva. Sedaj šteje že 249 knjig vsih slavenskih narečij. Naj rajše se bero jugoslavenske knjige itd.“ — Dijaška knjižnica in „Slavija“ bili ste sadišče, iz ktere-ga je izšlo mnogo slovenskih pisalcev. . . Zbujal je tudi svoje rojake. Slovenskih knjig je pošiljal v Leše, kjer se je osnovalo bilo bralno društvo. Ljubezni in navdušenosti do slovenščine navzeli to se tudi njegovi bratje, kteri (Gregor, Valentin) so se poskušali celó v pesmih (Vid. Večernic. str. 21. 22. Bčela 1851) itd. — Anton pa sklene napra-viti zbirko narodnih pripovedek, pesmi in prislovic ter jo poslati na beli svet ali sam ali po društvu sv. Mohora. V Bčeli 1. nov. 1851 je natisnjen dotični poziv (str. 144) in dne 1. dec. književni oglas (str. 176) s pristavkom: „Ni dvomiti, da je to prvi (pravi) pot, predrage Slovence s narodnim pesništvom Slavjanov, od ktere-ga slavni nemški jezikoslovec J. Grimm pravi: „nad njega krasoto bi Evropa ostermela“, s njih jezikom in pravopisom (s latinico in cirilico) soznariti in si v jeziku čedalje bolj približati.“

Tako izide:

e) Cvetje slovanskega naroda. Slovenske narodne pesme, prislovice in zastavice. Izdaja Anton Janežič. Perva knjižica. V Celovcu 1852. 16. 96. Nat. Kleinmayr. — Predgovorček. Živili Slovenci! S tim domačim glasom Vas pozdravi, preljubi slovenski brati! perva knjižica „cvetja slov. naroda“ in Vas ob ednem tudi serčno poprosi, jo dragovoljno kot ljubo sestričico med seboj sprejeti in njenim pomanjklivostim ljubeznivo prizanesti. Zavolj malega števila naročnikov sim bil primoran to knjižico nekaj manjši osnovati, kakor sim bil sperva namēnjen. . . Druga bo obsegla tudi kakor perva slovenske narodne pesmi, prislovice in zastavice. Tema knjižicama bodo sledili, če mi Slovenci potrebne podpore ne odrečejo, posamezni zvezki s serbskimi, českimi, ruskimi in poljskimi narodnimi pesmami, in scer, kakor je bilo oznanjeno tudi v izvirnem jeziku zraven. Skoz to se bo našim Slovencem priložnost dala, da se zamorejo v kratkem času vsaj nekoliko tudi s družimi slovanskimi narečji soznaniti, kar se v sedajnem času od vsakega bolj omikanega Slavjana po vsej pravici tirjati sme itd. — Mej podporniki v tem delu nahajajo se p. M. Valjavec, Bal. Janežič, M. Majar, Kobe, O. Cafov, Rabič, Drobnič. Prislovice je večidel nabral V. Kurnik. Zarad premale denarne podpore in npravnostne nevarnosti družega zvezka ni bilo na svetlo. — Med naročniki na Bčelo je imel Janežič največ bogoslovcev in duhovnikov. Gledé na to in na neljubo skušnjo pri „Cvetji“ loti se bolj pobožnega dela, in to je:

f) Zgodovinski Katekizem, ali celi keršansko-katolški navk v resničnih izgledih iz zgodovine za cerkev, šolo in dom. V nemškem jeziku sostavil Janez Ev. Šmid, katehet na dekliškej šoli v Solnogradu. S pomočjo nekterih slov. domorodcev poslovenil in izdal Anton Janežič. I. Zvezek. (Pervo in drugo poglavje t. j. od vere in od upanja). V Celovcu 1853. 8. str. 286. — II. Zvezek. (Tretje poglavje t. j. od ljubezni). 1853. 8. 333. — III. Zvezek. (Štérto in peto poglavje t. j. od svetih zakramentov in od kerščanske pravice s pristavkom od 4 poslednjih reči in s kazali vsakemu zvezku). 1853. 8. 332. V založbi Sigmundove bukvarnice; kakor tudi po vsih slov. mestih dobiti. Natis A. Pichlerjeve vdove in sina na Dunaju. — S kakimi Slovenci je deloval, vidi se nekoliko iz predgovora, kateri je jako pomenljiv vsem brez razložka.

„Sveti Janez Zlatoustni je nekđaj svojim vernim poslušavcom rekel: „Kakor je znamnje zdravega telesa, ako človek rad jé, tako je tudi vaša želja po dušni jedi veselo znamnje, da je vaš duh zdrav.“ Kakor je ta svetnik od svojih vernikov govoril, tako zamoremo tudi mi z radostnim srcem reči in pred celim svetom zaupljivo pričati, da je naš mili narod, to je naš slovenski ljud, čverst in zdrav ne samo na telesu, ampak tudi na duši. Priča dovoljna tega, kar pravim, je to, da za božjo čast in zveličanje svoje duše resnično vnet ne le samo cerkve zida, stare božje hrame popravlja in po svoji moči pripomaga, da se Bogu dolžna čast ne krati. Pa on tudi pridno in z veseljem hišo božjo obiskuje in božjo besedo, ktero Kristusovi namestniki od oltarja ali iz lece (prižnice) oznanujejo, marno posluša, ter si še poverh pobožnih knjig zvesto omišluje, da imá tudi za dom, posebno o Gospodovih praznikih, kej koristnega in podučnega branja. Tej zares vse hvale vredni želji in iskrenemu vnetju za vse, kar je duši v prid, po mogočosti vstreči, so do zdaj naši slovenski pisatelji večidel duhovskega stanu, vse svoje žile napenjali in dokaj izverstnih bukev napisali, molitne in druge pobožne knjižice izdali, ktere govore od lepega in čednega zadržanja v vsih razmerah in okolišinah našega časnega življenja. Med njimi najdemo tudi več takih, ki izključivo od resnic naše svete katolške vere razložno in prav razumlivo govore. — In da se med Slovenci le redko najdejo nepristojne ali clo dušam nevarne knjige, je ravno nov dokaz dušnega zdravja in dušne čverstobe tega v celem še nepokaženega naroda.

Ker so torej Slovenci tako vneti za vse, kar je dobro in ker po tem takem le po resnično dobrih in koristnih knjigah segajo in jih z veseljem prebirajo, tudi po pravici pričakujemo, da bodo letó pričujoče delo, ki se jim s tim v roke podá, radostno sprejeli ter blagomisleče gospode, kateri so ga na svitlo dati namenili, blagovoljno podpirali. Temu se je tim bolj nadjati, ker se jim v njem večnoresnična Beseda božja, neskaleni vir naše svete matere kerščanske rimsko-katoliške cerkve v mični in prijazni obleki resničnih zgodeb ponuja in razlaga, ki so vzeti deloma iz samega svetega pisma, deloma iz pisem svetih cerkvenih učencov in cerkvene zgodovine od naj prvih let noter do naših sedajnih, v katerih živimo. V taki podobi Vam ni še nobeden pisatelj, predragi Slovenci! celega kerščanskega nauka razlagal (saj meni ni nobena taka knjiga znana), kakor se Vam ga tukaj podaja. Zatorej pa boste gotovo — jaz sim si tega svest — z ravno tako radostjo sprejeli, kakor so ga bili Nemci veseli. . . — Primerna je ta knjiga priprostemu ljudstvu, ktero se kerščanskega navka ložej učí s prilikami in zgodbami kot s suhim umstvovanjem; primerna je pa tudi častitim duhovnikom, ker najdejo v njej za vsako verno resnico mnogo prav lepih in priležnih prilik, izrekov in resničnih zgodeb, da z njimi svoje ogovore na ljudstvo prijetniši naredé!

Vzemi, preljubi slovenski bravec! to knjigo le sam v roke in beri jo in svest sim si, da se ne boš kesal, da si jo v roke vzél. Bolj jo boš prebiral, bolj ti bo dopadla, in svete večne resnice, ki jih učí, ti bodo globokejši v serce segle, in ti zvestejši v spominu ostale. Z Bogom!¹⁸ — V Gorici na dan sv. apostelnov Petra in Pavla 1852. Stefan Kocijančič, učitelj svetega pisma stare zaveze.

Dopisoval je Janežič vmes tudi v „Prijetla za šolo in dom“, ki ga je izdajal A. Einšpieler; vredoval Bčelo, spisoval v njej vzlasti zmes pa glasnik za slovstvo in umetnost; s 7. julijem l. 1853 ustavi Janežič izdavanje „Slov. Bčele“, a ne ustavi delovanja svojega na polju slovenskega slovstva. V istem listu (št. 27) naznanja: „S tim vendar ne prenehamo, naše leposlovno polje po mogočosti obdelovati. Po nasvetu več rodoljubov bomo izdavalí občasen časnik: „Glasnik slovenskega slovstva“ Slovencom za poduk in kratek čas. Glasnik bo prinašal. . . Vsak zvezek okoli 10 tiskanih pol v velikej osmerki bo okinčan z jeklorezom kakega imenitnega Slovenca. . . Ako bo prvi zvezek „Glasnika slov. slovstva“ dopadel, si bodo posamezni zvezki pogosto sledili. . . Kakor so izverstne Drobtince bolj za prosto ljudstvo in častitej duhovščini namenjene, bo naš glasnik za bolj omikane bravece odločen itd.“ — Vsled tega pride na svetlo

g) Glasnik slovenskega slovstva. Izdal Anton Janežič, zač. učitelj slovensčine in nemščine, zgodovine in zemljepisa na c. k. gimnaziji in realki v Celovcu. Pervi zvezek. V Celovcu 1854. vel. 8. 80. Nat. J. Leon. Prebl. G. Dr. Fr. Miklošiču . . posvečuje . . izdatelj. Kazalo: Razne pesmice (Praprotnik, Valjavec); Slepa Marica (Jeriša). Nestor in nekdanje mesto Kijev. Narodne pesmi . . Natoroznanske reči. Utrinki. Terst (Cegnar). Homerove Odiseje I. spev (M. Valjavec). Čertice iz ruskega basnoslovja (Jeriša). Skalozob v gradu s 7 turni (Poljski M. Čajkovskega). Slovenski pregovori (V. Kurnik). Drobtince. Slovensko slovstvo. — Prinesel je ta zvezek sicer blaga mnogovrstnega, olikanega in zanimivega, vendar je zarad premajhne podpore ostal — brez podobe kakega imenitnega Slovenca — sam samcat! — „Mladina je naš up, naša nada; na njej počiva naša — slavjanska prihodnost. . . Naših marljivih gospodov bogoslovcev ne oméniti, kateri so se tudi létas na vso moč materinščine poprijeli, hočem dans samo od naše gimnazije kaj več progovoriti, piše v Bčeli 1851 str. 143. . . Slovenski jezik in slovstvo se v 8 urah, ilirščina pa v 2 urah predava in učí; za Slovence se vé da po slovensko. S veliko zaprekami se imamo scer boriti; nimamo za Slovence pri-

pravne slovnice, nimamo slovstvene zgodovine, nimamo — jedra v jezikoslovnem nauku — nimamo slovenskega berila, razun za prvi razred. Oj berilo kje nam toliko časa zastajaš itd.!" — Prikaže se najpred res

h) Slovensko Berilo za Nemce s kratkimi razjasnjenji in potrebnim abecednim imenikom. Sostavil Anton Janežič. V Celovcu. Nat. in zal. J. Leon. 1854. 8. 186. (Slovenisches Lesebuch für Deutsche mit kurzen Erklärungen und dem nöthigen alphabetischen Nachschlageregister etc). — V predgovoru pravi: „Večletna skušnja je nas do gotovega prepričala, da slovenski nauk brez primernega berila le slabo napreduje; posebno pa veljá to od Nemcov, ki so se težavnega uka našega jezika poprijeli. Kmaló jim bo serce vpadlo, če jih hočeš zmíraj s suhimi pravili slovnice mučiti; z veseljem in terdno voljo bodo vendar začeti nauk nadaljevali, če si bodo od dne do dne brez posebnih težavnosti več slovenskih besedí in izrekov prilastiti in se v kratkem času toliko v slovenskem govoru izuriti zamogli, da se bodo s slovenskimi rojaki saj o najpotrebniših rečéh poméniti znali. To se pa le da doseči, če se prav marljivo slovensko bere in prebira, da se nemški učenec čedaljebolj slovenskega govora privadi. . . V ti namen je sestavljeno pričujoče „berilo.“ Obsega sploh samo lahkórazumljive in v čistem slovenskem jeziku pisane sestavke, kot: pregovore, liste, pesmice, basni, povesti ter druge manjše zgodovinske in natoroznanske reči, ki smo jih po raznih slovenskih časopisih nabrali. . . Nadjamo se, da smo k ložejemu naučenju slovenskega jezika s tim saj nekoliko doprinesli. Z Bogom!" V Celovcu 1. augusta 1853. A. J.

„Sloga jači, nesloga tlači“.

Ta zlati izrek bođi glavno vodilo vsemu učiteljevemu delovanju.

Poročal pri okrajni učiteljski konferenciji v Postojni v 7. dan julija 1886. l. **Fran Mrcina**, učitelj na Gočah.

Najboljše vodilo v življenji je človeku lastna izkušnja. — Izkušnja mu je zvezda vodnica, katera mu razsvetljuje pot, po kojej srečuje le vesele in srečne trenutke, kateri mu sladé življenje ter ga bliskoma spremljajo h končnemu smotru. Izkušnja pa isto tako varuje človeka bivših nezd, ter ga podpira v zapeljivih izkušnjavah, koje ga liki sirene vabijo z edine prave poti, da ga strmoglave še v večjo nesrečo; s kratko: izkušnja je prava modrost človekovega življenja. — A če tudi se more marsikdo ponašati sè svojo izkušnjo, vender je lastna izkušnja posamnega človeka le neizrekljivo majhen del vseh onih izkušenj, koje so zabilježene v zgodbah človeškega rodú. — Previden in za svojo prihodnjost skrbeč človek si mora tedaj prizadevati, da svojim lastnim izkušnjam tudi še druge izkušnje pridruži ter se tako zadostno oboroži za pot skozi osodepolno življenje. Teh nelastnih izkušenj pa se človek najlaže priučí iz tako imenovanih prislovic ali izrekov.

Izkušnje drugih ljudi, izkušnje, koje so mu še neznané, katere bi si moral v življenji morda sam in — Bog vé — s kolikimi težavami prisvojiti, najde verno zabilježene, in poznim potomcem poročane v teh prislovicah, ki so tedaj modri posnetki iz občne človeške povestnice. V človeških dogodkih imajo prislovice svojo podlogo, iz človeške zgodovinske knjige si je — je izpisalo človeško razumništvo. — Taka prislovica je tudi postavljena na čelu 4. točke dnevnega reda naše denašnje konferencije, ter je meni naročeno o njej poročati s posebnim ozirom na delovanje nas učiteljev.

Polna je zgodovina dogodkov, iz kojih izvira izrek: „Sloga jači, nesloga tlači“, koji zgodovinski dogodki so — trdno sem prepričan — gospodom tovarišem in gospodičinam